

ADÖLESAN-EBEVEYN İLİŞKİSİNDE ANNE VE BABA ROLLERİ

Yrd. Doç. Dr. Muhteşem TELSİZ*

Çocuğun topluma yararlı bir birey olarak kazandırılması sürecinde ana-babanın önemli bir rolü olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Ancak ana-babalık rolü ve bu rolün algılanışı zaman içerisinde çeşitli sosyal, kültürel ve ekonomik nedenlerin etkisiyle değişikliğe uğramıştır.

Geçmişte geleneksel olarak anne, çocukların ve evin bakımını sağlamayı üstlenirken, baba ailenin reisi ve evin geçimini sağlayan kişi olarak düşünülmekteydi (Franz ve Mell, 1981). Geleneksel görüş, evin geçimini sağlayan kişi olarak babanın rolünü araçsal (instrumental) olarak belirlemiştir. Bu rol, çocuğun disiplini ve eğitimi konusunda bizzat sorumluluklar olarak tanımlanmakta, ancak baba-çocuk ilişkilerinde arkadaşlığın ve yakınlığın olmadığı ileri sürülmektedir (Harris ve Morgan, 1991). Bu görüşe göre, babalık rolünün en büyük imajı, çocuklarına uzak ve mesafeli olmasıdır. Babaların çocuklarıyla direkt olarak ilişkisi nisbeten azdır. Ancak çocuk yetiştirme konusunda eşlerine yardımcı olur ve duygusal destek verirler (Fein, 1978). Babanın çocuk üzerindeki etkisinin sadece otorite sembolü olması ve çocuğun güvenlik ve ekonomik gereksinimlerini karşılama yönünde olduğu düşünülmemektedir (Mangır ve Aktaş, 1992).

Böylece ana-baba rollerine ilişkin geleneksel görüş, babalara ikincil, yardımcı bir rol yüklemekte; babaların çocuk yetiştirmeye katılmada annelerden daha az aktif olmaları ve aktif olduklarında da annelerden farklı faaliyetlerle ilgilenmeleri beklenmektedir (Coleman, Ganong, Clark ve Madsen 1989).

Baba rolüne ilişkin geleneksel görüşe göre, erkeklerin aile reisliğini ve evin geçimini sağlama rolünü başarıyla yerine getirmeleri, annelerin ise sosyo-duygusal (expressive) sorumlulukları üstlenmeleri, çocukların ileride

(*) Hacettepe Üniversitesi Ev İdaresi ve Aile Ekonomisi Bölümü Öğretim Üyesi.

yetişkin rollerine uyum sağlamada başarılı olmalarını sağlamaktadır. Bu konudaki modern görüşe göre ise, anne ve babaların rollerinin bu şekilde belirlenmesinin çocukların, özellikle de erkek çocukların psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyebileceği öne sürülmektedir (Fein, 1978).

Bu araştırmacılara göre, günümüzde çalışan kadın oranının artması, hem kadının, hem de erkeğin eğitim düzeyinin yükselmesi gibi kültürel değişimler nedeniyle cinsiyet rollerinin daha az katı olarak tanımlandığı görüşü yaygınlık kazanmaktadır. Bu kültürel değişimler, ana-baba rollerini de etiklemekte; eski değerlerin yıkılması ve yeni değerlerin oluşması sırasında, ana-baba rolünün belirlenmesinin daha zorlaştığı ifade edilmektedir (Franz ve Mell, 1981). Çünkü daha eşitlikçi cinsiyet rolleri, ebeveyn sorumluluklarının daha eşitlikçi paylaşımını gerektirmektedir (Harris ve Morgan, 1991). Böylece ortaya çıkan yeni ebeveynlik kavramı, çocuk yetiştirmenin tüm yükümlülüğünü birlikte paylaşan anne ve baba imajıdır (Thompson ve Walker, 1989). Dolayısıyla, son zamanlarda, geleneksel olarak evin geçimini sağlama ve disiplin kurma rolünün dışında davranan ve ebeveynliğin tüm yönlerini eşit olarak paylaşan “yeni baba” kavramı önem kazanmıştır (Harris ve Morgan, 1991).

Ancak, genellikle bütün toplumlarda, kız çocukları anne olmak üzere yetiştirildiklerinden, aile kurduklarında evle ilgili faaliyetler ve aile ilişkilerinde bilgi ve tecrübe sahibi bireyler olarak, cinsiyete ilişkin toplumsal kalıp-yargılara göre davranma eğilimindedirler. Erkek çocuklar ise, ailenin geçimini sağlaması gereken bireyler olarak yetiştirilmekte ve çocuk yetiştirme konusunda çok az hazırlanmaktadırlar. Bu nedenle annelik rolünün, geleneksel olarak kadınların yaşamında önemli bir yerinin olduğu, buna karşılık babalık rolünün erkeklerin yaşamında ikinci planda yer aldığı ileri sürülmektedir (Biller, 1993).

Son zamanlarda ana-baba rollerine ilişkin ilgili toplumsal kalıpyargılarda bazı değişimler olmuştur (Biller, 1993). Ancak, hala anne ve babaların, hatta araştırmacıların çoğu, babaların ebeveynliğe katkılarını “yardımcı” olarak görmeye devam etmekte, fakat annelerin katkılarını aynı şekilde değerlendirmemektedirler (Thompson ve Walker, 1989). Oysa etkin bir ebeveynlik, çocukların gereksinmelerine ilişkin belirli görevleri yerine getirme yeteneğini gerekli kılmaktadır. Çocukların her bir gelişim devresinde, belirli gelişimsel gereksinimleri vardır ve çocuğun gelişmesiyle birlikte ana-babaların rollerine ilişkin gereksinmesi de değişir (Ballenski ve Cook, 1982).

Diğer taraftan, ana-babaların tutum ve davranışları, hem ebeveynlerin hem de çocukların cinsiyetine göre farklılık göstermektedir (Walters ve Stinnett, 1971). Bazı araştırmacılar, bunu kadın ve erkeklerin, geçmişte farklı şekilde toplumsallaştırılmalarının bir sonucu olarak görmekte ve cinsiyet farklılığına dayalı ebeveynlik yaklaşımının, çocuğun yaşıyla da ilgili olabileceğini belirtmektedirler (Montemayor ve Brownlee, 1987).

Anne ve babaların, kız ve erkek çocuklar üzerinde çok farklı etkileri vardır ve bu etkilerin yoğunluğu çocukluk ve adölesan çağı boyunca farklılık gösterir (Walters ve Stinnett, 1971).

Ana-babaların, kız ve erkek çocuklar üzerinde çok farklı etkileri vardır ve bu etkilerin yoğunluğu çocukluk ve adölesan çağı boyunca farklılık gösterir (Walters ve Stinnett, 1971).

Ana-babaların cinsiyetlerinden kaynaklanan, ebeveyn rolündeki farklılaşmaları inceleyen Emmerich (1962); annelerin, çocukların bakılıp büyütülmesi (nurturant) rolünü, babalardan daha çok üstlendiklerini belirtmektedir. Aynı zamanda anneler genellikle çocuklar hangi yaşta olursa olsun, onların günlük yaşamlarıyla daha fazla ilgilenmektedirler (Thompon ve Walker, 1989).

Bazı babaların, çocuklarıyla ilgili konularda kendilerini bilgisiz ve tecrübesiz görmeleri nedeniyle ebeveynlik sorumluluklarını annelere bırakmaları, onların çocuk üzerindeki etkilerini çok sınırlamakta ve baba olarak etkinliklerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bazı babalar ise kendilerini ailede sözü geçen kişi olarak görmekte, ama ebeveynliğin günlük sorumluluğunu tamamen annelere bırakmaktadırlar. Amaç ne olursa olsun, çocuklarıyla tutarlı ve duygusal bağlılığı paylaşmayan babalar, aile içi ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedirler (Biller, 1993).

Diğer taraftan, geleneksel olarak anneler, kız ve erkek çocukların her ikisine karşı ilgili ve duygusal olma eğiliminde oldukları halde, babalar, erkek çocuklarıyla daha fazla ilgilenmektedirler. Aynı zamanda, babalık rolü aslında, disiplinle ilgili olmakta; anneler ise duygusal alanda baskın olmaktadır (Starrels, 1994). Oysa, babaların etkin bir ebeveyn olmaları için, çocuklarıyla bireysel düzeyde ilişki kurmaları ve erkek çocuklarıyla olduğu kadar, kız çocuklarının ebeveynliğini de aktif olarak annelerle paylaşmaları gerekir (Biller, 1993).

Aslında, kadının çalışma hayatına atılmasıyla birlikte, yaşamında, gelir sağlama rolü annelik rolünden önde gelmeye başlamış, böylece çalışan kadının annelik rolü oldukça değişime uğramıştır. Bu değişimler, erkeğin evin

geçimini sağlama rolünün azalması ve daha aktif babalık rolünün ortaya çıkmasıyla erkeğin babalık rolü için de önemli olmuştur (Hoffman, 1977). Bu durumda babalar, çocuk yetiştirmeye ilişkin sorumlulukları daha çok üstlenmekte ve geleneksel olarak kadın için öngörülen sosyo-duygusal (expressive) rolü eşleriyle paylaşmaktadırlar (Coleman, Ganong, Clark ve Madsen, 1989).

Babaların psikolojik olarak ebeveynlik sorumluluklarının tüm alanlarına katılmalarının, hem ana-babalar ve hem de çocuklar için olumlu etkileri olduğu ileri sürülmektedir (Fein, 1978; Biller, 1993). Aynı zamanda anne ve baba arasında sorumluluklar konusundaki olumlu işbirliği gelecekte, ebeveyn olacak gençler için daha iyi rol oluşturacaktır (Biller, 1993).

Bu araştırma, ebeveyn-çocuk ilişkisinde anne ve babaların birlikte paylaştıkları ve ayrı ayrı üstlendikleri rolleri belirlemek; ebeveynlerin eğitim düzeyi, çocuğun cinsiyeti ve annenin çalışma durumu gibi değişkenlere bağlı olarak bu rollerin hangi yönde değiştiğini saptamak amacıyla yapılmıştır.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırma 1995 yılında Ankara'da üç ayrı sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden ortaokul ve liselerde okuyan öğrencilerle yapılmıştır. Anket uygulanarak veri toplanan araştırmaya, üst, orta ve düşük sosyo-ekonomik düzeylere eşit olarak bölünmüş, 150 si kız, 150'si erkek olmak üzere, toplam 300 öğrenci katılmıştır. Söz konusu sosyo-ekonomik düzeyleri temsil eden öğrenciler, sırasıyla Özel Arı, Ayrancı ve Şehit Nuri Pamir liselerinin lise ve orta bölümlerinden seçilmiştir. Örneklem, bu okullarda okuyan 13-18 yaş grubundaki öğrenciler arasından cinsiyet faktörü dikkate alınarak rastfele örnekleme yöntemiyle oluşturulmuştur.

Anne ve baba rollerini etkileyebileceği düşünüldüğünden, tek ebeveynli ailelerdeki çocuklar örneklem dışında tutulmuştur.

Araştırma sonucu elde edilen verilerin istatistiksel olarak değerlendirilmesinde iki x^2 testi uygulanmıştır. Birinci testte farklılaşan rollere ilişkin cevaplar (anne+baba) paylaşılan roller konusundaki cevaplarla (herikisi); diğerinde ise farklılaşan anne ve baba rollerine ilişkin cevaplar (anne ile baba) birbirleriyle karşılaştırılmıştır.

Araştırmanın amacı, anne ve babalar arasında paylaşılan ve farklılaşan rolleri belirlemek olduğu için "Hiçbiri" cevapları x^2 testlerine dahil edilmemiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Anne ve Babalar Hakkında Genel Bilgiler

Araştırma kapsamına giren anneler arasında ilköğretim görmüş olanlar (% 44.7), babalarda ise, yüksek öğrenim görmüş olanlar (% 45.0) en yüksek orandadır.

Annelerin % 28.3'ünü çalışan kadınlar oluşturmaktadır.

Anne ve Babalar Arasında Paylaşılan ve Farklılaşan Roller

Adölesanların çeşitli durumlarda anne ve babalarının ayrı ayrı üstlendikleri ve her iki ebeveynlerinin birlikte paylaştıkları roller Tablo 1'de verilmiştir.

Adölesanların konuya ilişkin cevapları karşılaştırıldığında, sadece iyi davranışları nedeniyle ödüllendirme ve okuldaki başarı konusunda destek olma rollerini anne ve babalarının birlikte paylaştıklarını belirtenlerin oranı, bu rolleri anne ve babalarının herhangi biri tarafından üstlendiğini belirtenlerinden daha yüksektir ($p<0.01$).

Yanlış davranışları nedeniyle her iki ebeveyni veya anne veya babası tarafından cezalandırılan adölesanların oranı birbirine yakın olduğu halde ($p>0.05$), babalarından daha çok korktuklarını belirten adölesanlar en yüksek orandadır ($p<0.01$). Tashakkori ve Mehryar (1982) tarafından yapılan araştırmada da, babaların daha otoriter olarak görüldüğü saptanmakla birlikte, annelerin daha destekleyici ve ödüllendirici olduğu belirlenmiştir:

Anne ve babaların farklılaşan rolleri incelendiğinde, adölesanların kişisel sorunlarını paylaştıkları ($p<0.01$), okul başarıları konusunda teşvik eden ($p<0.05$), iyi davranışlarını ödüllendiren ($p<0.05$), dersleriyle ve okul sorunlarıyla ilgilenen ($p<0.05$) ebeveyn olarak annelerini babalarına oranla daha fazla belirttikleri görülmektedir. Maxwell (1976) de annelerin, çocukların sorunlarını paylaşan, motive eden, eğiten, sevgi ve ilgisini veren ebeveyn olarak kabul edildiğini belirtmektedir.

Araştırma kapsamına giren adölesanlar tarafından anneler, boş zamanın birlikte geçirildiği ebeveyn olarak da daha yüksek oranda belirtilmiştir ($p<0.01$). Montemayor ve Brownlee (1987) de yaptıkları araştırmada, adölesanların anneleriyle babalarına oranla daha fazla zaman geçirdiklerini saptamışlardır.

Harçlıklarını babalarından veya her iki ebeveyninden de aldıklarını belirten adölesanlar aynı oranda iken, annelerini harçlıklarını aldıkları ebeveyn olarak belirtenler en düşük orandadır ($p<0.05$) Tablo 1).

Adölesanın Cinsiyeti ve Anne ve Baba Rollerini

Adölesanların cinsiyetine göre anne ve baba rollerinin paylaşımı incelendiğinde, sadece okul başarısı konusunda teşvik etme rolünün anne ve babası tarafından paylaşıldığını belirten kızlar ve erkekler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0.05$). Diğer taraftan, anneleri tarafından eğitim konusunda teşvik edilen kızlar ve erkeklerin oranı birbirine yakınken, bu rolü babalarının üstlendiğini belirten kızların oranı, erkeklerden daha düşüktür. Ancak farklılık istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p<0.05$) Tablo 2).

Anne ve babalar arasında farklılaşan rollere bakıldığında, cezalandırma ($p<0.01$), çocukların kişisel sorunlarını paylaşma ($p<0.01$) boş zamanları birlikte geçirme ($p<0.01$), harçlık verme ($p<0.05$), kitap veya televizyon programları konularında etkilemeye ($p<0.05$) ilişkin olarak, anne veya babaların üstlendikleri rollerde adölesanların cinsiyetine göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir.

Kız adölesanlar arasında anneleri tarafından cezalandırılanlar % 14.7 iken, erkeklerde bu oranın % 7.3 olduğu saptanmıştır ($p<0.01$). Babaları tarafından cezalandırılan erkeklerin oranı (% 17.3) ise, kızlara oranla (% 6.0) daha yüksektir ($p<0.01$). Ancak hem kız hem erkek adölesanlar arasında babalarından daha çok korkanlar en yüksek orandadır. Ancak hem kız hem erkek adölesanlar arasında babalarından daha çok korkanlar en yüksek orandadır. Başka bir deyişle, adölesanlar, babalarını daha otoriter ebeveyn olarak kabul etmektedirler.

Annelerini kişisel sorunlarını paylaştığı ve kendini daha yakın hissettiği ebeveyn olarak belirtenler, hem kız hem erkek adölesanlar arasında en yüksek orandadır. Youniss ve Ketterlinus (1987) de, genellikle annelerin, adölesanlar tarafından çocuklarının sorunlarını dinleme ve çözümleme konusunda babalardan daha anlayışlı olarak tanımlandığını belirtmektedirler.

Araştırma kapsamına alınan adölesanlar arasında sorunları çözmede annesini kendine yakın hissedenerin oranı, her iki grupta da yüksek olmakla beraber, kız adölesanlarda bu oran erkeklerden daha yüksektir ($p<0.01$).

Kız ve erkek adölesanlar kişisel sorunlarını çözmede babalarına yakınlık açısından karşılaştırıldığında ise, kendisini babasına yakın hissedener erkek adölesanların oranı, kız adölesanlara oranla daha yüksektir ($p<0.01$)

Tablo 1: Adölesanların Ailelerindeki Anne ve Baba Rollerine İlişkin Görüşleri (%)

Adölesanların Ailelerindeki Anne ve Baba Rollerine İlişkin Görüşleri	N = 300					χ^2 sonuçları	
	Anne	Baba	Her ikisi	Hiçbiri	$(\chi^2)^*$	$(\chi^2)^{**}$	
1. Yanlış Davranışları Cezalandırma	11.0	11.7	23.0	54.3	$\chi^2 = 0.01$ $p > 0.05$	$\chi^2 = 0.05$ $p > 0.05$	
2. Daha Çok Korkulan Ebeveyn	7.0	41.3	16.0	35.7	$\chi^2 = 48.75$ $p < 0.01$	$\chi^2 = 73.16$ $p < 0.01$	
3. İyi Davranışları Ödüllendirme	13.0	6.7	70.0	10.3	$\chi^2 = 84.76$ $p < 0.01$	$\chi^2 = 6.11$ $p < 0.05$	
4. Eğitimin devamı veya Başarılı Olması İçin Teşvik Etme	19.3	12.3	64.4	4.0	$\chi^2 = 33.34$ $p < 0.01$	$\chi^2 = 4.64$ $p < 0.05$	
5. Kişisel Sorunlarını Paylaşma veya Kendini Daha Yakın Hissetme	48.3	8.7	15.7	27.3	$\chi^2 = 70.53$ $p < 0.01$	$\chi^2 = 82.81$ $p < 0.01$	
6. Okul Çalışmalarıyla İlgilenme ve Bu Konudaki Sorunlarına Çözüm Bulma	33.0	14.3	36.0	16.7	$\chi^2 = 4.62$ $p < 0.05$	$\chi^2 = 4.62$ $p < 0.05$	
7. Okul Dışında Okuyacağı Kitap veya İzleyeceği TV Programları Konusunda Etkileme	5.7	9.3	11.7	73.3	$\chi^2 = 1.25$ $p > 0.05$	$\chi^2 = 1.25$ $p > 0.05$	
8. Harçlık Alınan Ebeveyn	12.6	40.7	40.7	6.0	$\chi^2 = 5.12$ $p < 0.05$	$\chi^2 = 5.12$ $p < 0.05$	
9. Boş Zamanlarını Birlikte Geçirdiği Ebeveyn	38.7	7.7	24.0	29.6	$\chi^2 = 21.27$ $p < 0.01$	$\chi^2 = 21.27$ $p < 0.01$	

$(\chi^2)^*$ Paylaşılan ve farklılaşan ebeveyn rolleri

$(\chi^2)^{**}$ Farklılaşan ebeveyn rolleri

Tablo 2: Adölesanların Ailelerindeki Anne ve Baba Rollerine İlişkin Görüşleri ve Cinsiyet Durumlarına Göre Dağılımı (%)

Adölesanların Ailelerindeki Anne ve Baba Rollerine İlişkin Görüşleri	Cinsiyet Durumu										χ^2 sonuçları	
	Kız (n = 150)					Erkek (n = 150)					$(\chi^2)^*$	$(\chi^2)^{***}$
	Anne	Baba	Her ikisi	Hiçbiri	Anne	Baba	Her ikisi	Hiçbiri	Anne	Baba		
1. Yanlış Davranışları Cezalandırma	14.7	6.0	26.7	52.6	7.3	17.3	19.4	56.0	$\chi^2 = 1.64$ $p > 0.05$	$\chi^2 = 9.89$ $p < 0.01$		
2. Daba Çok Korkulan Ebeveyn	9.3	39.4	21.3	30.0	4.7	43.3	10.7	41.3	$\chi^2 = 3.24$ $p > 0.05$	$\chi^2 = 1.91$ $p > 0.05$		
3. İyi Davranışları Ödüllendirme	13.3	6.0	69.4	11.3	12.7	7.3	70.7	9.3	$\chi^2 = 0.01$ $p > 0.05$	$\chi^2 = 0.03$ $p > 0.05$		
4. Eğitimin devamı veya Başarılı Olması İçin Teşvik Etme	17.3	8.7	70.0	4.0	21.3	16.0	58.7	4.0	$\chi^2 = 4.02$ $p < 0.05$	$\chi^2 = 0.52$ $p > 0.05$		
5. Kişisel Sorunlarını Paylaşma veya Kendini Daha Yakın Hissetme	62.7	2.7	14.0	20.6	34.0	14.7	17.3	34.0	$\chi^2 = 1.89$ $p > 0.05$	$\chi^2 = 20.05$ $p < 0.01$		
6. Okul Çalışmalarıyla İlgilenme ve Bu Konudaki Sorunlarına Çözüm Bulma	32.7	12.0	38.0	17.3	33.3	16.7	34.0	16.0	$\chi^2 = 0.56$ $p > 0.05$	$\chi^2 = 0.43$ $p > 0.05$		
7. Okul Dışında Okuyacağı Kitap veya İzleyeceği TV Programları Konusunda Etkileme	8.7	7.3	14.7	69.3	2.7	11.3	8.7	77.3	$\chi^2 = 0.39$ $p > 0.05$	$\chi^2 = 4.48$ $p < 0.05$		
8. Harçlık Alınan Ebeveyn	16.7	55.3	44.0	4.0	8.7	46.0	37.3	8.0	$\chi^2 = 0.59$ $p > 0.05$	$\chi^2 = 4.93$ $p < 0.05$		
9. Boş Zamanlarını Birlikte Geçirdiği Ebeveyn	53.3	2.0	23.4	21.3	24.0	13.3	24.7	38.0	$\chi^2 = 1.94$ $p > 0.05$	$\chi^2 = 22.68$ $p < 0.01$		

$(\chi^2)^*$ Paylaşılan ve farklılaşan ebeveyn rolleri

$(\chi^2)^{***}$ Farklılaşan ebeveyn rolleri

Kız ve erkek adölesanlar kişisel sorunlarını çözmede babalarına yakınlık açısından karşılaştırıldığında ise, kendisini babasına yakın hissedenden erkek adölesanların oranı, kız adölesanlara oranla daha yüksektir ($p<0.01$).

Anneler, hem kız hem de erkek adölesanlar tarafından boş zamanlarını en çok birlikte geçirdikleri ebeveyn olarak belirtilmiştir. Ancak boş zamanlarını anneleriyle birlikte geçiren kızlar (% 53.3) erkeklere (% 24.0) oranla daha fazladır. Buna karşılık, boş zamanları babalarıyla paylaştıklarını belirten erkeklerin (% 13.3) oranının, kızlardan (% 2.0) daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0.01$).

Televizyon programları ve kitap seçimi konusunda ebeveynlerin rolünün adölesanların cinsiyetine göre farklılaştığı görülmektedir. Bu konuda kızlar arasında annelerin, erkekler arasında ise babaların etkisinin daha fazla olduğu görülmektedir ($p<0.05$).

Hem kız hem de erkek adölesanların harçlık aldıkları ebeveyn babalar olmakla beraber, annelerinden harçlık aldıklarını belirten kızlar (% 16.7), erkeklerden (% 8.7) daha fazladır. Babalarından harçlık alan erkeklerin (% 46.0) ise, kızlardan (% 35.3) daha yüksek oranda olduğu görülmektedir ($p<0.05$) (Tablo 2).

Anne ve Babalar Arasında Paylaşılan ve Farklılaşan Rollerde Ebeveynlerin Eğitim Düzeylerinin ve Annelerin Çalışma Durumunun Etkisi

Farklı eğitim düzeyindeki anneler arasında çocuklarını eğitimlerinde başarılı olmaları için teşvik etme ($p<0.05$) ve harçlık verme ($p<0.05$) dışında diğer ebeveyn rollerini eşleriyle paylaşımlarında istatistiksel açıdan bir farklılık bulunmamıştır.

Annelerinin eğitim düzeyinin yükselmesiyle, eğitimde başarılı olmalarını teşvik etmeye ilişkin ebeveyn rolünün, anne ve babalarının birlikte paylaştıklarını belirten adölesanların oranı da artmaktadır (En fazla ilk öğrenim görmüş olanlarda % 17.9, orta öğrenim düzeyinde % 72.2, yüksek öğrenim düzeyinde % 72.4).

Aynı şekilde, harçlık vermeye ilişkin olarak da annelerin eğitim düzeyinin yükselmesinin ebeveynlerin bu konudaki paylaşımını artırıcı etkisi olmaktadır (En fazla ilk öğrenim görmüş olanlarda % 30.6, orta öğrenim düzeyinde % 45.6, yüksek öğrenim düzeyinde % 52.7). Anne ve babaların bu rollere ilişkin paylaşımlarının artması, annelerin eğitim düzeyinin yüksel-

mesine bağı olarak daha çok çalışma hayatına atılmalarına ve dolayısıyla evde ekonomik konulardaki kararlara daha fazla katılabileceklerine bağlanabilir.

Anne ve babalar arasında farklılaşan roller, annelerin eğitim düzeyine göre incelendiğinde, sadece eğitimlerinde başarılı olmaları konusunda sorumluluğu anne veya babalarının üstlendiğini belirten adölesanlar arasında farklılık istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($p < 0.05$). Annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe, babaların bu konudaki ilgisi azalmaktadır (En fazla ilk öğrenim görmüş olanlarda % 17.9, orta öğrenim düzeyinde % 11.1, yüksek öğrenim düzeyinde % 3.9).

Babaların eğitim düzeyinin ise, ne ebeveynlerin rolleri paylaşımlarında ne de rol farklılaşmalarında etkili olmadığı saptanmıştır ($p > 0.05$).

Anne ve babaların rol paylaşımında annenin çalışma durumunun etkisinin sadece harçlık verme konusunda olduğu görülmüştür. Annenin çalıştığı ailelerdeki adölesan arasında harçlığını her iki ebeveyninden aldıklarını belirtenler % 50.6 iken, annenin çalışmadığı ailelerde bu oranın % 44.2 olduğu saptanmıştır. Bu durum, yukarıda da değinildiği gibi, kadının çalışmasıyla birlikte ekonomik konularda daha çok söz sahibi olduğunu göstermektedir.

Bununla beraber, genel olarak annenin çalışması, ebeveynler arasında rollerin paylaşımını artırmamıştır. Bu sonuçlar, kadının çalışmasıyla, babaların, çocuk yetiştirmeye ilişkin sorumlulukları daha çok üstlendikleri ve geleneksel olarak annenin rolü olarak düşünülen sosyo-duygusal (expressive) rolü eşleriyle paylaştıklarını ileri süren görüşleri desteklemektedir.

SONUÇ

Araştırma verilerine göre, günümüzde ailelerin hala çocuk yetiştirme konusunda kısmen de olsa gelenekselliği sürdürdükleri söylenebilir.

Ebeveynlik rollerine ilişkin olarak, anne ve babalar arasında belirgin bir rol farklılaşmasının olduğu, buna karşılık ana-babaların birlikte paylaştıkları rollerin sayısının fazla olmadığı belirlenmiştir. Babalar, disiplin sağlama (otorite sembolü olarak) ve ekonomik alanlardaki (harçlık verme) rolleri, annelere oranla daha fazla üstlenmektedirler. Anneler ise, daha çok çocuklarının günlük sorunları ve faaliyetleriyle ilgilenmektedirler.

Anne ve babaların ayrı ayrı üstlendikleri ebeveyn rolleri, çocukların cinsiyetine göre farklılık göstermekle birlikte, bu farklılık, babalarda, anne-

lere oranla daha belirgindir. Annelerin ilgisi, çocukların cinsiyetiyle daha az ilişkili olduğu halde, babalar erkek çocuklarla kızlardan daha fazla ilgilenmektedir.

Ebeveynlerin eğitim düzeyi ve annelerin çalışma durumunun, ana-babaların sorumlulukları daha eşit paylaşımında etkili olmadığı görülmektedir.

Ebeveynlik sorumluluklarının paylaşıldığı, daha eşitlikçi anne-baba rol modellerinin oluşturulabilmesi, ancak cinsiyete ilişkin toplumsal kalıpyargıların değiştirilmesiyle mümkün olabilecektir. Bu da, anne-babalığa geçiş döneminden itibaren, ebeveynlik sorumluluklarının anneler ve babalar tarafından eşit olarak paylaşımının, etkin bir aile yaşamında ve gençlerin gerek bireysel, gerekse sosyal düzeyde sağlıklı olmasında öneminin vurgulandığı, ana-baba eğitimiyle sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Ballenski, C.B., Cook, A.S. (1982). Mothers' Perceptions of Their Competence in Managing Selected Parenting Tasks. *Family Relations* 31: 489-495.
- Billar, H.B. (1993). *Fathers and Families Paternal Factors in Child Development*. Auburn House, London.
- Coleman, M., Ganong, L.H., Clark J.M., Madsen, R. (1989) Parenting Perceptions in Rural and Urban Families: Is There a Difference? *Journal of Marriage and The Family*, 51: 329-335.
- Emmerich, W. (1962) Variations in the Parents' Parent Role as Function of Sex and the Child's Sex and Age. *Merril-Palmer Quarterly of Development and Behavior*, 8: 3-11.
- Fein, R.A. (1978). Research on Fathering: Social Policy and an Emergent Perspective. *Journal of Social Issues*, 34: 122-135.
- Franz, W.K., Mell, M.B. (1981). Perception of Parental Roles in Preschool Children. *Home Economics Research Journal*, 10: 2-9.
- Harris, K.M., Morgan, S.P. (1991). Fathers, Sons, and Daughters: Differential Paternal Involvement in Parenting. *Journal of Marriage and The Family*, 53: 531-544.
- Hoffman, L.W. (1977). Changes in Family Roles, Socialization, and Sex Differences. *American Psychologist*, 32: 644-657.
- Mangır, M., Aktaş, Y. (1992). Baba-Çocuk İlişkisi. *Yaşadıkça Eğitim*, Mart/Nisan, Sayı: 21, s: 5-7.
- Maxwell, J.W. (1976). The Keeping Fathers in America. *The Family Coordinator*, 25: 387-392.

- Montemayor, R., Brownlee, J.R.(1987). Fathers, Mothers, and Adolescents: Gender-Based Differences in Parental Roles During Adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 16: 281-291.
- Starrels, M.E. (1994). Gender Differences in Parent-Child Relations. *Journal of Family Issues*, 15: 148-165.
- Tashakkori, A., Mehryar, A.H. (1982). The Differential Roles of Parents in the Family, as Reported by a Group of Iranian Adolescents. *Journal of Marriage and the Family*, 44: 803-809.
- Thompson, L., Walker, A.J. (1989). Gender in Families: Women and Men in Marriage, Work, and Parenthood. *Journal of Marriage and The Family*, 51: 845-871.
- Walters, J., Stinnett, N. (1971). Parent-Child Relationships: A Decade Review of Research. *Journal of Marriage and The Family*, 33: 70-110.
- Youniss, J., Ketterlinus, R.D. (1987). Communication and Connectedness in Mother-and Father-Adolescent Relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, 16: 265-280.